

ЦРКВЕНА ИСТОРИЈА И ЦРКВЕНО ПРАВО НА ТРЕЋЕМ МЕЂУНАРОДНОМ КОНГРЕСУ ЗА ВИЗАНТИЈСКЕ СТУДИЈЕ У АТИНИ.

У смислу закључка, створеног у Београду 1927. у завршној седници другог конгреса византиниста, одржан је трећи конгрес у Атини у времењу од 12 до 18 октобра 1930. Конгрес је био добро посећен и одржан је велики број предавања спојених са дискусијом. Од делегација најбројније су биле грчка, наша, француска и румунска. Од цркава били су званично заступљени патријархати цариградски и александријски те архиепископија кипарска; римска црква није имала свог званичног претставника на конгресу, али су били заступљени католички научно институти *Institutum Pontificium Orientalium Studiorum*

(Рим), Commissione Pontificia per la Revisione della Volgata (Рим) и Institut d'Etudes Byzantines Августинаца Асумпциониста у Kadi-Keui (Цариград). Конгресу су присуствовали и у радовима истог учествовали и наставници Прав. Богословског Факултета у Београду г. г. Анастасијевић и Мирковић и потписани. Г. Анастасијевић је одржао предавање из области политичке византијске историје „La chronologie de la guerre russe de Tzimisès“, г. Мирковић два предавања из историје црквене уметности: „Das Kreuz im Schatze der Kirche des hl. Peter in Rom“ и „Die Engel und der Teufel auf den Kapitälern in der Kirche des hl. Demetrius im Markkloster bei Skoplje“, а потписани једно предавање из области црквеног права чија је садржина доле приказана.

Како хришћанска археологија и уметност леже ван моје интересне сфере ограничују се на приказ предавања одржаних из области црквене историје и црквеног права. На конгресу нису биле формиране посебне секције за црквену историју и црквено право те су предавања из ових области била обухваћена у секцијама историјској и правној. На београдском конгресу постојала је и нарочита секција за историју византијске цркве, у коју су осим чисто црквеноисторијских предавања била унесена и предавања из црквеног права византијског и византијске црквене литературе.

Из историје византијске цркве и православне цркве уопште одржано је неколико предавања, међу којима је по садржини најважније било предавање Laurent-a, Августинца Асумпциониста. Предавања су одржана овим редом: V. Laurent, Kadi-Keui (Цариград): Les sources à consulter pour l'établissement des listes épiscopales du patriarcat byzantin. — После увода, у коме је изложио потребу новог издања монументалног дела Oriens christianus (прво издање спремио француски доминиканац Le Quien I—III Paris 1740), које припремају редактори часописа Echos d'Orient, и изнео велике тешкоће, које ће едитори имати да савладају израђујући ново издање историјске топонимије и топографије црквених провинција хришћанског Истока, прелази на излагање саме теме која се односи на утврђивање епископских листа (notitiae episcopatum) цариградског патријархата. За ову сврху долазе у обзир четири групе докумената: 1) литургијски извори: диптиха и синодика; 2) дипломатски извори: акта канцеларија и акта нотаријатска; 3) лите-

рарни извори: поглавито хронике и житија светих; 4) монументални или епиграфски извори: натписи на камену, металу и другом материјалу. Ова групација извора најбоље осветљује све тешкоће скопчане с извођењем овог плана. Поновно издање *Orient christianus*-а несумњиво је преурањено у моменту, када је објављено извођење огромних радова, који ће тек створити сигурну основу за ревизију *Oriens christianus*-а. Ти радови обухватају ново издање *соgrus*-а византијских историка и хрониста, *соgrus* грчких повеља Средњег Века и новијег времена, *соgrus* *potitiae episcopatium*, збирке грчких хришћанских натписа, издање докумената, који се налазе у архивама светогорских манастира.

P. Nikov, Софија: Die Stellung der bulgarischen Kirche zum Patriarchat von Konstantinopel um das Jahr 1235. — После краткотрајне уније (1204—1232) бугарске цркве са римском црквом, закључене из политичких разлога, успоставио (1232) је бугарски цар Јован Асен II. Каноничке везе са цариградским патријархатом, који се тада налазио у Никеји, па је у даљој конзеквенцији овог акта извршено уз пристанак цариградског патријарха уздизање бугарске цркве на степен патријархата (1235). Ников, насупрот досада постојећем мишљењу у науци, поставља на основу темељније анализе извора тезу, да је бугарска црква, како после реконцилијације са цариградским патријархатом тако и после каноничког узвишења на степен патријархата, очувала потпуну фактичну и формалну независност од споменутог патријархата.

V. Grumel, Kadi-Keui (Цариград): Les origines du Monastère тоῦ 'Ακαλῆίου à Thessalonique. — На основу раније неупотребљених сведочанстава утврђује да је исти манастир постојао још пре освојења Цариграда по Латинима, док је по досадањем мишљењу овај манастир био основан тек после рестаурације византијске владавине у Цариграду за цара Михаила Палеолога. Манастир тоῦ 'Ακαλῆίου основао је св. Фотије Тесалијски у првој трећини XI века.

F. Dvornik, Праг: Byzance et la grande Moravie. — Приказује политичке и религиозне везе између Византије и Моравске у IX веку, који се јављају као последица све живљих међусобних трговинских односа. Мисији св. Кирила и св. Методија приписује значајан политички карактер, јер се радило о потискивању немачког утицаја са моравске територије,

J. Zeiller, Париз: Le site de Justiniana Prima. — На основу аргумената које је изнео проф. Вулић у свом предавању Justiniana Prima (в. Гласник Скопског Научног Друштва V, 1929, стр. 45—50), одржаном на II Међународном конгресу за византијске студије у Београду, не може, по мишљењу Zeiller-а, постојати више никаква сумња, да се Justiniana Prima налазила у провинцији Dacia mediterranea а не у провинцији Dardania. Анализом извора долази Zeiller до закључка да је sedes metropolitana била географски само врло мало померена, јер је граница споменутих провинција ишла недалеко од старе метрополе Scupi. Предавач држи да се на основу археолошких истраживања енглеског научника Evans-а нови политички и црквени центар Justiniana Prima може локализовати у близини ове старе провинцијалне границе. Justiniana Prima може се сматрати као наставак метрополе Scupi, али се не може стриктно идентификовати са истим.

I. K. Βογιατζίδης, Солун: Ἐκτουρκισμὸς καὶ ἐξισλαμισμὸς Ἑλλήνων ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χρόνοις. — У вези са појавом селдучких и османских Турака и њиховим упадима на византијску територију те коначним освојењем исте територије почиње у грчком народу процес етничког и верског отпадања. Предавач констатује у овом процесу три правца: 1) једни Грци су истовремено напуштали и своју веру и народност; 2) други су прешли на Ислам, али су очували свој народни језик; 3) било је напоследку и Грка, који су се претопили у Турке, а сачували су своју хришћанску веру. Први спомен Грка, који су претопивши се у Турке сачували хришћанство, налази се у једном документу из 1437 године, написаном ради унионистичког сабора у Базелу 1431—7. У овом документу споменути потурчени Грци, који су и по губитку своје народности сачували своју веру, који су до 1922. године (уговор у Севрес-у између Грчке и Турске) живели у малоазијским дистриктима иконијском, анкирском, кастамонијском и севастијском нису били потурчени од османских Турака него још у ранијем периоду од Селџука Турака.

Протојереј П. Крахмалевъ, Пиреј: Афонъ въ Средніе Вѣка. — Приказ главних момената у историји развитка светогорског монаштва с особитим обзиром на културно-историјску улогу Св. Горе у животу јужних и источних Словена.

У секцији за византијско право одржан је низ интересантних предавања, која се односе на државно, финансијско, казнино и црквено право те на везе између византијског и западног као и византијског и српског права.

Елементе државног и државноцрквеног права садржи предавање: K. Schweinburg, Минхен: Zur Soziologie des Thronwechsels von Leon I — Isaak Komnenos (457—1057). Расправља о државно-правном акту промене на византијском престолу, који претставља један мален али важан део државно-правних и социолошких истраживања, која се односе на државно-правну структуру византијске државе и њене норме. Уз прокламацију од стране војске и еуфимије од стране сената или других корпорација ступа сада као нов елемент при овом државноправном акту црквена церемонија крунисања. Крунисање је хришћански елемент у низу аката, из којих се састоји промена на престолу. Schweinburg заступа на супрот историчару Sickel-у (Das byzantinische Krönungsrecht, Byz. Ztschr. VII (1898) стр. 551) мишљење, да је крунисање био акт, коме је припадала не само формална него и државноправна важност. Византијско државно право, које претставља органски наставак римског државног права у доба домината није познавало установу права престолонаслеђа.

Сфери чисто црквеног права припадају ниже наведена предавања:

A. Steinwenter, Грац: Byzantinische Mönchstestamente. — Расправља о правној способности монаха за тестирање према државном и црквеном праву те у вези с тим о формуларима монашких тестамената. Тестаменти монаха могу се класификовати у две групе: у тестаменте, који се могу довести у склад са постојећим законима и канонима, и тестаменте који стоје с овим у супротности. Специјалну пажњу обраћа тестаментима игумана и њиховој јуридичкој важности и форми тестаментата у типцима. Предавање завршује истицањем значаја који проблеми монашких тестамената имају по методику византијске правне историје. Горње питање додирнуо је Steinwenter већ у својој расправи Die Rechtsstellung der Kirchen und Klöster in den Papyri, публикованој у Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte L. Bd, Kan.-Abt. XIX (1930).

Ph. Granić, Београд: Das Klosterwesen in den Novellen Kaiser Leo des Weisen. — Излаже, како, супротно Јустинија-

нову законодавству, које се односи на монаштво и манастире, законодавство цара Лава Мудрог не садржи опсежно и подробно нормирање манастирскоправних односа. Ово законодавство ограничило се на низ допуна и измена Јустинијанова законодавства сходно промењеним приликама и потребама. Знатнија отступања од Јустинијана показује новеларно законодавство цара Лава Мудрог у предмету примања у манастирску заједницу, иступања из монашког реда и имовноправних односа монаха.

F. H. Schmid, Грац: Der Seelteil (τὸ τρίτον εἰς ψυχικόν) des byzantinischen Erbrechts und seine Entsprechungen im süd- und ostslavisches Recht. — Говори о постанку византијског права задушног дела (τὸ τρίτον εἰς ψυχικόν) т.ј. остављања једног дела иметка у побожне сврхе за спас душе. Почетци овог налазе се већ у постулатима св. Јована Златоустог, који су били реципирани од обичајног права и законодавства. За формирање овог права у Византији постојале су још и привредно историјске и социјалноисторијске претпоставке. Код Јужних Словена показује развитак права задушног дела извесна отступања: разноликост привредноисторијских и социјалноисторијских претпоставака те истом условљено особено формирање материјалног старања о спасу душе стварањем установе „душебрижника“ (animatores). У бугарском праву пак византијско право τὸ τρίτον εἰς ψυχικόν надомештено је универсалним наслеђем код иметка, које остаје без законитих наследника. Паралелан развитак опажа се и у румунском праву. Код источних Словена не може се са сигурношћу установити рецепција ове византијске правне установе.

K. Τριανταφυλλόπουλος, Атина: Die Novelle des Patriarchen Athanasius betreffend die τριμορία. — Приказује синодалну одлуку донесену под претседништвом цариградског патријарха Атанасија 1306. год. за владања цара Андроника II, која се односи на наследно право и претставља важну измену 118. новеле цара Јустинијана I. Ова синодална одлука, која сведочи о утицају цркве на развој грађанског права, усваја у пуној мери правно начело paterna paternis materna maternis т.ј. да рођаци од очеве стране у случају смрти детета имају право на наслеђе оставине, која је своједобно била припала детету било од оца било од очеве оца, и обратно. Наводи низ парница из прве половине XIV века, у којима је пресуда доне-

сена у смислу цитиране синодалне одлуке. Пресуде обично гласе тако, да у случају смрти детета она оставина, која потиче од материне стране, бива досуђена у 2/3 материним рођацима а у 1/3 оцу, или обратно. Удовици се из мужевљеве оставине додељује извесна сума за њено издржавање; с овим удовичким правом сусрећемо се и у правном зборнику несторијанском патријарха Тимотија (§§ 49,4 и 81,4). Предавач заступа мишљење, да ова иновација патријарха Атанасија није уследела из хуманитарних разлога, него да стоји у органској вези са развитком правног живота чије се постојање може очигледно закључити из несторијанских правних извора, и да ово право има хеленистичку основу, а хеленистичко право је и иначе вршило утицај на развитак како права и правне науке тако и државног законодавства у Цариграду.

Е. Вгисск, Франкфурт: *Das Erbrecht der byzantinischen Kirche*. — У овом предавању, које има везе са претходним предавањем Schmid-a, дато је упоређење права византијске цркве на 1/3 имовине *de intestato* с одговарајућим одредбама *leges barbarum* и норманскосицилијским правом XII века.

А. Αλιβιζάτος, Атина: *Κωδικοποίηση των Κανόνων*. — Ово предавање, које је било већ пријављено за други у Београду одржани конгрес али није одржано, садржи реферат о припремним радовима за кодификацију свих канона Православне Цркве. У вези с овим рефератом правничка секција конгреса донела је ову резолуцију: „Правничка секција Конгреса, саслушавши реферат г. Аливизатоса и његов предлог о сазиву одбора православних канониста ради кодификације св. канона Прав. Цркве, разабрала је са задовољством да је правосл. Конференција, одржала недавно на Св. Гори, претресала предмет предложен од г. Аливизатоса с тим, да повери канонистима стручњацима израду кодификације; секција даје изрза жељу да се овај рад што брже предузме.“

Ф. Гранић